

**Hanzehogeschool
Groningen**

University of Applied Sciences

Talentklass en 1+1=3 't PASST Samen

**Wat weten we over wat werkt rondom een
integrale aanpak voor leerlingen met
(kenmerken van)
autismespectrumstoornis**

**Carla Geveke, Marjan van Dijk en Henderien Steenbeek
Mei 2023**

share your talent. move the world.

Wat werkt? – Ouderenquête Talentklass

Wat helpt bij het handelen in de klas als het gaat om kinderen met (kenmerken van) ASS volgens ouders?

Ingevuld door 25 ouders

Helpend is ¹	Voorbeeld
<p><u>Pedagogisch en didactisch op maat begeleiden</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Begrijpen van de behoefte Uitgaan van mogelijkheden (zelf)vertrouwen geven Positieve benadering Relatie opbouwen Kind centraal stellen en maatwerk leveren: haalbare doelen; in kleine stapjes en op eigen tempo; vanuit interesse en motivatie werken; megacognitieve vaardigheden leren; instructiegericht; verdiepen en verrijken Observeren en reflecteren 	<p>“Een goede docent gelooft voor 120% in het kind en ziet het kind echt staan; gaat uit van mogelijkheden en niet onmogelijkheden; weet op de interesse vanuit het kind in te gaan; volgt het kind en stelt doelen; is empathisch, doortastend en vriendelijk. Heeft goede opleiding met aanvullende cursussen.”</p> <p>“Geduld, ruimte voor verwerkingstijd bieden, begrip, interesse in zijn mening/ervaring, positieve benadering, elke dag is een nieuwe dag, duidelijke regels die altijd worden nageleefd. En humor! Ook de klik met de begeleider(s) is belangrijk, als die er niet is, zou er ruimte moeten zijn om een andere begeleider te vinden.”</p> <p>“Kan aansluiten bij het kind en kan toevoegen wat het kind op dat moment aan kan”</p> <p>“Het mooiste is als kinderen op hun eigen tempo, op hun eigen niveau kunnen werken. Maatwerk dus eigenlijk.”</p> <p>“Oog voor situaties, wat gebeurt er, wat ging eraan vooraf, hoe kan ik dat een volgende keer aanpakken?”</p>
<p><u>ASS-specifieke aanpassingen:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Prikkelverwerking en rust Communicatie ondersteuning; aandacht voor informatieverwerking en associatief denken Sociaal-emotionele ontwikkeling Structuur bieden ASS-specifieke expertise in ondersteuning 	<p>“Bij elke leerling waar overprikkeling een probleem kan zijn, zou het fijn zijn om een overprikkelingsplan te hebben zodat de docent ook weet de overprikkeling of risico daarop vroegtijdig te kunnen signaleren”</p> <p>“Een stilteruimte waar hij zich terug kan trekken als het hem te veel wordt.”</p> <p>“Aandacht voor weerbaarheid en communicatieve vaardigheden”</p> <p>“Ruimte voor verwerkingstijd bieden”</p> <p>“Elke dag dezelfde structuur, voorspelbaar, planning in de leerstof veel tijd voor planning en structuur en rustmomenten”</p> <p>“(Psycho-)educatie over leren, ASS, normaliseren van gedrag, Geef-me- de- vijf; kennis van gebarentaal”</p>
<p><u>Kleinschalig en samen waar het kan</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Kleinschaligheid van de klas en school Samen zijn en “erbij horen” 	<p>“Hij zou dan meer 1 op 1 begeleiding moeten hebben waarbij geduld en herhaling sleutelwoorden zijn.”</p> <p>“Andere leerlingen zijn essentieel voor sociale ontwikkeling, maar om cognitief te ontwikkelen zou hij juist beter alleen kunnen zijn.”</p> <p>“Gefaseerde begeleiding: van individueel en heel persoonlijk zoeken naar de ingang van onderwijs in de eerste fase naar steeds meer in groepen en projectmatig.”</p>
<p><u>Rijk en breed aanbod</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Uitdagende niet-schoolse leeromgeving Natuurlijke omgeving met groenvoorziening Creatief denkende professional 	<p>“Natuurlijke omgeving zou heel mooi zijn, en wat mijn dochter ook heel fijn vindt (en denk ik veel kinderen met ASS met haar) schooltuintjes”</p> <p>“Niet de reguliere vakken maar vanuit de interesses in een project de nuttige lessen verwerken”</p> <p>“Leerkracht heeft kennis van aanpassen van onderwijs aan kinderen met ASS, is geduldig, creatief, duidelijk en vriendelijk.”</p>
<p><u>Integrale aanpak</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Multidisciplinair team Interprofessioneel samenwerken (met o.a. zorg) Samenwerken met ouders 	<p>“Een combinatie van school en begeleiding vanaf jonge leeftijd zou veel meerwaarde kunnen hebben en veel leed (bij kinderen en ouders) kunnen besparen.”</p> <p>“Afstemming met bestaande hulpverlening korte lijntjes om het geleerde in de praktijk te kunnen brengen”</p> <p>“Voorkeur dat behandeldoelen binnen school ook worden meegenomen”</p> <p>“Het is belangrijk dat school en docenten gebruik maken van de expertise van de ouders. Zij weten prima wat wel of niet werkt.”</p>

¹ Dikgedrukt onderwerp is tien keer of vaker genoemd (totaal aantal ouders: 25).

Wat werkt? – Startinventarisatie 1+1=3 't PASST Samen

Wat helpt bij het handelen in de klas als het gaat om kinderen met (kenmerken van) ASS volgens onderwijs- en zorgprofessionals?

Ingevuld door 63 professionals

Helpend is ²	Voorbeeld
<p><u>Structuur bieden</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Duidelijkheid in taal en handelen én voorspelbaarheid • Taakstructurering: stappenplan gebruiken, kaderen en afbakenen • Visualisatie • Vast dagritme, uitleg invulling van de dag, routines 	<p>“Bespreken wat het nut is van de opdracht, het gevoel van autonomie vergroten, de opdracht voor-structureren, concrete oplossingen met het kind afspreken voor als het vastloopt.”</p> <p>“Duidelijk en kort zijn in je woorden en daden. Dezelfde taal blijven spreken, zinnen exact herhalen. Spellens kaderen. En samen vervolgens regels aanpassen/ vergroten.”</p> <p>“Duidelijkheid met visuele stappenplannen”</p> <p>“Maximaal 2 taken in één keer geven”</p> <p>“Tijd inzichtelijk maken door pictogrammen, vaste activiteiten, vaste plek, overgang inzichtelijk (timetimer, zandloper) en heel veel routines dus altijd op een bepaalde manier, duidelijk en kort communiceren.”</p>
<p><u>Ruimte bieden</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kind zien, signalen opvangen, accepteren • Autonomie en eigen regie geven • Keuzes bieden • Denktijd, vragen stellen, ontspanning, ruimte voor ontspanning 	<p>“Begrip, luisteren, verwachting uitspreken volgens afspraken die er zijn, terug naar wat kind nodig denkt te hebben of hem hierbij helpen te kiezen. Eigen autonomie is hierin helpend, wel binnen kaders wat nagekomen kan worden maar dan heeft het kind een keuze.”</p> <p>“Kinderen regie geven over wat er voor hen op de voorgrond staat.”</p> <p>“Beperkte keuze geven uit twee”</p> <p>“Meer tijd te geven om aan een taakje te beginnen in plaats van eisen dat dit direct gebeurt”.</p>
<p><u>Flexibel ondersteunen</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Aansluiten, herhalen, verdiepen, differentiëren 	<p>“Succesfactor is de aanspreektoon van de leerkracht. De mate waarin de leerkracht kan luisteren en aansluiten bij de behoefte van het kind.”</p> <p>“Rust bewaren, accepteren, herhalen, het kind laten vertellen wat er gebeurt in hun hoofd, hierbij aansluiten.”</p> <p>“Goed kijken naar wat het kind nodig heeft en dit lang genoeg uitproberen om te kijken of het werkt.”</p>
<p><u>Overig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Professioneel handelen en integraal aanpakken • Belonen en negeren • Divers: ASS-specifieke aanpak; doelgericht; kindvolgend; praktisch 	<p>“Afstemmen met alle betrokkenen; dus school, ouders maar ook andere betrokken hulpverlening.”</p> <p>“Beloningssysteem voor de leerling”</p> <p>“Doelgericht werken, bijv. met een leerlingvolgsysteem Communicatieve Vaardigheden (gebruikt in cluster 2). Hiermee heb je doelgericht in beeld waar de leerling staat en welke stappen er genomen moeten worden om de leerling een stapje verder te helpen.”</p> <p>“Vanuit het ASS-perspectief naar het gedrag van het kind kijken maakt dat er op een andere manier naar het gedrag en welzijn van het kind gekeken wordt en gedeeld”</p>

² Dikgedrukt onderwerp is vijf keer of vaker genoemd (totaal aantal professionals: 63).

Wat helpt bij interprofessioneel samenwerken (onderwijs-jeugdhulpverlening-ouders) als het gaat om kinderen met (kenmerken van) ASS volgens onderwijs- en zorgprofessionals?

Ingevuld door 63 professionals

Helpend is ³	Voorbeeld
<p>Collectief eigenaarschap van doelen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gezamenlijke verantwoordelijkheid (samen één richting): Gezamenlijke aanpak, koers, plan, betrokkenheid, verantwoordelijkheid; eenduidigheid, in samenspraak en in afstemming • Kennis delen (elkaar wederzijds versterken): Systemisch samenwerken waarin ervaringen en kennis wordt uitgewisseld; elkaar betrekken; expertise van elkaar benutten en elkaar op de hoogte • Doelen stellen en evalueren: Doelgericht werken; doelen opstellen en evalueren van aanpak, doelen of plan. 	<p>“Samen dezelfde koers varen zodat het kind dit ook voelt en de situatie weer voorspelbaar wordt.”</p> <p>“Ik heb geen kennis van ASS, dus het is fijn als je hier meer over wilt weten dat je dan naar iemand toe kan gaan die er wel kennis over heeft.”</p> <p>“Heldere doelen in samenspraak met ouders en kind opstellen, regelmatig evalueren”</p>
<p>Onderlinge afhankelijkheid</p> <ul style="list-style-type: none"> • Expertise waardering: Open staan voor andermans expertise, aanpak, visie en referentiekader; dingen van een ander aan willen nemen • Vertrouwen: open, eerlijk en kwetsbaar opstellen; eerlijkheid; laagdrempelig contact • Respect en gelijkwaardigheid: Begrip, elkaar serieus nemen en in waarde laten, uitgaan van goede wil • Relatie: Elkaar nodig hebben; aandacht voor elkaar; interesse in elkaar; verbondenheid 	<p>“Wanneer je openstaat voor elkaars expertise en zienswijzen, kan hier tijdig een beroep op worden gedaan zodat de juiste hulp aangeboden kan worden.”</p> <p>“Dat iedereen open staat voor de samenwerking en zich ook kwetsbaar kan opstellen; het is niet erg als je bijvoorbeeld iets niet weet als leerkracht.”</p> <p>“Respect voor elkaars kunnen, elkaar in de kracht zetten, overleg, rolverdeling duidelijk, gelijkwaardigheid.”</p> <p>“De relatie is een sleutelwoord. Je hebt elkaar nodig: andere professionals, de school, de ouders”</p>
<p>Flexibiliteit, nieuw gecreëerde professionele activiteiten en reflectie op het proces</p> <ul style="list-style-type: none"> • Flexibiliteit: flexibel opstellen en willen veranderen • Nieuw gecreëerde professionele activiteiten: resultaatgerichte en/of diverse aanpakken • Reflectie op het proces: samen terugkijken en problemen bespreken 	<p>“De bereidheid flexibel op te stellen en te kunnen/willen veranderen”</p> <p>“Het bekijken en inzetten van verschillende soorten behandeling of begeleiding kunnen voor elk kind bij elke therapeut goed werken.”</p> <p>“Ervaringen delen/ elkaar bevragen op goed practise, maar ook op dingen waar je tegen aan loopt. Problemen bespreekbaar maken; samen naar een passende oplossing zoeken. Soms zijn de invalshoeken van de ander een eyeopener voor de ander.</p>
<p>Randvoorwaarden</p> <ul style="list-style-type: none"> • Communicatie: Transparant en eenduidig communiceren; in gesprek gaan; afspraken rondom communicatie. • Overlegmomenten: Regelmatig en frequent overleggen; bij elkaar komen. • Bereikbaarheid en tijd: Korte lijntjes en bereikbaar zijn; Tijd hebben en tijd nemen 	<p>“De communicatie is belangrijk bij de samenwerking. We luisteren altijd naar elkaar en nemen hier ook de tijd voor. Je laat zien dat je hier aandacht voor elkaar hebt.”</p> <p>“Regelmatig contact/overleg met andere professionals over leerling met ASS.”</p> <p>“Elkaar weten te vinden, nauw samenwerken en afstemmen, bereikbaar zijn.”</p>
<p>Overig: Kindgericht, effect van de extra inspanning; kennis van ASS</p>	<p>“Praktische kennis van ASS, zodat je als leerkracht ook positief effect merkt als je extra werk doet om de leerling te helpen”</p>

³ Dikgedrukt onderwerp is vijf keer of vaker genoemd (totaal aantal professionals: 63).

Wat werkt? – Netwerklernen 1+1=3 't PASST Samen

Wat helpt bij het handelen in de klas als het gaat om kinderen met (kenmerken van) ASS?

Onderwerpen zijn genoemd tijdens netwerkbijeenkomsten waar verschillende leerkrachten, jeugdhulpverleners, coaches, managers en ervaringsdeskundigen aan hebben deelgenomen.

Helpend is	Voorbeeld
Een ervaringsdeskundige verbinden aan het onderwijs en zo bewustzijn creëren bij leerkrachten en jeugdhulpverleners	“Het is dus eigenlijk heel belangrijk dat je bewust wordt van wat je zegt en de signalen die je afgeeft. Ik denk eigenlijk dat ik vaak dingen zeg die anderen niet of verkeerd begrijpen.”
Taken visualiseren	“Het lukte een leerling niet om te starten met een taak. Deze leerling heeft hierbij individuele aandacht nodig. Het kan helpen om picto's te maken per stap van de taak. Het klinkt misschien heel simpel, maar kan wel werken. Ook het startmoment goed visualiseren.”
Aansluiten op de interesses van de leerling	“Ik weet van een leerling dat hij gek is van timmeren, dus ik ging het thema timmerman overal aan koppelen. Aan het begin dacht ik dat hij niet meedoet, omdat hij me niet aankijkt. Op een gegeven moment stak hij zijn vinger op en dat had ik nog bijna nooit gezien. Hij vond het leuk. Leerlingen pikken meer op dan je denkt. Ik moet het loslaten dat hij alles 'anders doet', zijn tafel is bijvoorbeeld een chaos. Ik heb een jaar lang gedacht dat de leerling niet oplet. Aansluiten op de interesse werkt goed.”
Dezelfde taal gebruiken als thuis	“Ik heb aan ouders gevraagd hoe zij het thuis aanpakken rondom de leerling. We spreken nu zowel op school als thuis in termen van 'een blokje': 'een blokje rekenen' en 'een blokje vrij spelen thuis'.”
Leerlingen, indien mogelijk, betrekken bij een stargesprek rondom individuele begeleiding	“Als je het hebt over individuele begeleiding, is het mooi als het kind erbij is bij een startgesprek, als het kind het aan kan. Waarom krijg ik begeleiding en wat kan ik dan leren?”
Competentiegevoel bij leerlingen versterken en focus op succeservaringen	“Competentiegevoel vanuit school is heel belangrijk. Bij oudergesprekken waar de leerling bij is pas ik de 1 op 5 methodiek toe. Eén ding wat de leerling lastig vindt, nog moet leren. Daar tegenover vier dingen die al heel goed gaan. Of broodje hamburger (positief-negatief-positief). Tijdens het gesprek met het kind erbij is er focus op het positieve. Kijken naar hoeveel goed in plaats van hoeveel fout. Fouten mag je maken en bij een fout geef ik aan wat leerlingen nog kunnen leren.” “Wat heeft een leerling nodig om te excelleren? Voorbeeld: een leerkracht deelde gele kaarten uit. De leerling ging zich verstoppen, wilde geen toetsen meer maken en kreeg dus geen cijfers. Het is belangrijk om vanuit de menselijke kant een koetjes-kalfjes-gesprek aan te gaan en ervoor te zorgen dat de leerling weer durft. Geen druk meer op leggen. Mindset van de leerkracht veranderen, bijvoorbeeld door psycho-educatie.”
Ruimte bieden voor repeterend gedrag	“Repeterend gedrag draagt bij aan het welzijn van de leerling, het is een soort coping. Het afsnoeien hiervan kan leiden tot trauma. De aanname is dat dit fout is. Repeterend gedrag kan ook storend zijn voor leerkrachten en jeugdhulpverleners, bijvoorbeeld constant ergens tegenaan tikken. Eerst ontdekken wat de functie is van het gedrag en wanneer het wel en niet gebeurt. Daarna kijken of eraan vervangend middel mogelijk is. Er is ook wel eens een hele klas verhuist naar een ander lokaal, omdat één leerling te veel last had van het geluid van het digibord.”

Wat helpt bij interprofessioneel samenwerken (onderwijs-jeugdhulpverlening-ouders) als het gaat om kinderen met (kenmerken van) ASS volgens onderwijs- en zorgprofessionals?

Onderwerpen zijn genoemd tijdens netwerkbijeenkomsten waar verschillende leerkrachten, jeugdhulpverleners, coaches, managers en ervaringsdeskundigen aan hebben deelgenomen.

Helpend is	Voorbeeld
Het talent van leerlingen als uitgangspunt nemen bij het overleg tussen onderwijs, zorg en ouders	“Analyse van het gedrag is vaak gericht op het moeilijke gedrag. Het zou zo mooi zijn om ook focus te leggen op wat er goed gaat, bijvoorbeeld door te starten met de vraag wanneer het goed gaat: wat maakt dat het goed gaat op dat moment?”
Leerkrachten en jeugdhulpverleners samen doelen laten formuleren	“We werken samen in een groep, analyseren gezamenlijk het probleem en formuleren samen doelen. We werken nu echt naar hetzelfde toe met de leerling. Leerkrachten zijn vaak gericht op doelen op het leren en jeugdhulpverleners op doelen op het gedrag. De expertise van elkaar gebruiken om samen doelen te formuleren en daarin gelijkwaardig zijn.”
Leerkrachten en jeugdhulpverleners verwachtingen laten afstemmen rondom de samenwerking.	“Een belangrijke eyeopener is dat het belangrijk is om verwachtingen uit te spreken om de samenwerking te verbeteren. Bij de start van de samenwerking afstemmen wat de doelen zijn en de hoe er samengewerkt gaat worden. Neem het voorbeeld van jonge leerkracht met een nieuwe begeleider in de klas. De begeleider neemt geen initiatief richting andere kinderen en denkt waarschijnlijk dat zij alleen bij het ene kind betrokken is. Er wordt wel verwacht dat de begeleider initiatief neemt richting andere kinderen.”
Gedeeld eigenaarschap van ouders, leerkrachten en jeugdhulpverlening	“Iedereen heeft de kennis in pacht: ouders, leerkrachten en zorgprofessionals. Die kennis wordt niet altijd door iedereen omarmd. Waar gaat het uiteindelijk om? Om het kind! Motiverende gesprekstechnieken kunnen worden ingezet om een relatie op te bouwen. Bijvoorbeeld vragen als: waar zie jij je kind over 5 jaar? Wat is ervoor nodig? Wat moet er binnen een jaar behaald zijn? Op die manier de stapjes steeds kleiner maken.” “De expertise ligt soms bij de ouder en daar hebben we soms te weinig oog voor. Meer op je handen zitten, even stil zijn. Luisteren naar wat de ouder te vertellen heeft.”
Ouders erkenning geven	“Het verdriet zien van ouders rondom wat niet goed gaat bij hun kind, daarop anticiperen. Zo kom je wel een stapje dichterbij ouders. Je ziet het onvermogen van ouders en ouders leggen de schuld soms bij de hulpverleners. Je doet het per definitie fout. Voor mij is die connectie de schakel om elkaar te vinden.”
Een ervaringsdeskundige inzetten om de brug te slaan tussen onderwijs, zorg en ouders	“Ervaringsdeskundigen kunnen een bijdrage leveren op en school en een brug slaan, uitleg geven over hoe het werkt in het hoofd en voorbeelden geven. Een ervaringsdeskundige kan meer onafhankelijk dit gesprek in gaan, laagdrempeliger, zowel met professionals, ouders als leerlingen.”

Meer weten?

Websites:

[Hanze.nl/autisme](https://hanze.nl/autisme)

← Website lectoraat
Jeugd, Educatie en Samenleving

Website 1+1=3 't PASST Samen →

← 'Onderzoeker aan het woord':
Kansengelijkheid en participatie voor kinderen met een
autismespectrumstoornis